

NORGES HØYESTERETT

Den 18. oktober 2013 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2013-02170-A, (sak nr. 2013/1196), straffesak, anke over kjennelse,

Vibeke Synnøve Haug

(advokat Ane Stokland)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(ass. sjef Guro Glærum Kleppe)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Falkanger**: Saken gjelder en begjæring om at en journalist skal opplyse identiteten til en kilde, jf. straffeprosessloven § 125 tredje ledd.
- (2) I en artikkel på nettsiden til Dagbladet 9. november 2012 fremgikk det at NRK Brennpunkt hadde fått tilbud om å kjøpe politidokumenter knyttet til 22. juli-saken. Spesialenheten for politisaker besluttet å etterforske opplysningene, og redaksjonssjefen for Brennpunkt, Vibeke Synnøve Haug, ble i den anledning avhørt. Hun forklarte at en person hadde tilbudt Brennpunkt politidokumenter fra 22. juli-saken mot 30 000 kroner. Vedkommende som hadde henvendt seg til redaksjonen, gjorde dette etter egne ord på vegne av en som var ansatt i politiet. Innholdet i dokumentene skal ha blitt referert. Tilbudet ble avslått.
- (3) Haug kjenner identiteten til personen som henvendte seg til Brennpunkt med tilbudet, men har nektet å fortelle Spesialenheten hvem det er og hva dokumentene inneholdt.
- (4) Spesialenheten fremmet begjæring til Oslo tingrett om at Haug skulle pålegges å utlevere de opplysningene hun hadde som kunne føre til identifisering av den politiansatte. I realiteten ble hun bedt om å fortelle hvem det var som hadde henvendt seg til redaksjonen – altså mellomledet, heretter kalt kilden.

(5) Oslo tingrett avsa 3. mai 2013 kjennelse med slik slutning:

"Begjæring av 13. mars 2013 fra Spesialenheten for politisaker tas ikke til følge."

(6) Spesialenheten anket kjennelsen til Borgarting lagmannsrett, som 11. juni 2013 avsa kjennelse med slik slutning:

"Vibeke Haug pålegges å besvare spørsmål om hvem som formidlet tilbudet om kjøp av materiale fra 22. juli-saken til NRK, og innholdet i den informasjon som ble tilbudt."

(7) Vibeke Synnøve Haug har anket lagmannsrettens kjennelse til Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 4. juli 2013 at ankesaken i sin helhet skal avgjøres av Høyesterett i avdeling med fem dommere, jf. domstoloven § 5 første ledd annet punktum.

(8) Haugs anke var opprinnelig rettet mot lagmannsrettens bevisbedømmelse, rettsanvendelse og saksbehandling. Under ankeforhandlingen ble anken over saksbehandlingen trukket.

(9) Den ankende part – *Vibeke Synnøve Haug* – har i hovedsak gjort gjeldende:

(10) Det er ikke grunnlag for å gjøre unntak fra hovedregelen om kildevern i straffeprosessloven § 125 annet ledd, jf. første ledd, jf. femte ledd. Prinsipalt anføres at unntaksbestemmelsen i § 125 tredje ledd annet punktum får anvendelse, og at de strenge vilkår som der er stilt opp, ikke er oppfylt. Subsidiært anføres at heller ikke vilkårene i unntaksbestemmelsen i tredje ledd første punktum er tilfredsstilt. Det erkjennes at grunnvilkårene om at "vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis", og at "den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring", er oppfylt. Den samlede vurdering må imidlertid slå ut i favør av kildevernet. Det fremheves at Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10 må stå sentralt i vurderingen, og at praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) og Høyesterett viser at kildevernet står meget sterkt. Å gjøre unntak fra kildevernet i denne saken vil ha en dempende – det EMD ofte kaller "chilling" – effekt på potensielle kilder, noe som vil være uheldig for pressens funksjon som formidler av informasjon til borgerne. Det foreligger ikke tilstrekkelig tungtveiende grunner til å gjøre unntak fra kildevernet.

(11) Vibeke Synnøve Haug har lagt ned slik påstand:

1. Begjæring av 13. mars 2013 fra Spesialenheten for politisaker tas ikke til følge.

2. Vibeke Synnøve Haug tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsretten og Høyesterett."

(12) Ankemotparten – *Spesialenheten for politisaker* – har i hovedsak gjort gjeldende:

(13) Kildevernet står etter gjeldende rett sterkt, men det er ikke unntaksfritt. I denne saken må kildevernet vike for de tungtveiende hensyn som tilsier at kilden oppgis. Siden det ikke er opplyst hva de aktuelle politidokumentene inneholdt, kan det ikke konkluderes med at de strenge vilkårene i straffeprosessloven § 125 tredje ledd annet punktum er oppfylt. Det avgjørende blir derfor om vilkårene i bestemmelsens tredje ledd første punktum er innfridd. Grunnvilkårene om at "vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis", og at "den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring", er klart oppfylt. Ved den samlede vurderingen som bestemmelsen gir anvisning på, må det tas hensyn til at brudd

på taushetsplikten og korrupsjon er meget samfunnsskadelig, og at det er svært viktig at denne typen forbrytelser blir etterforsket på en effektiv måte. De avgjørelsene fra EMD og Høyesterett som gir pressen rett til å verne sine kilder, gjelder mindre alvorlige forhold. Den beskjedne effekt på vitner som eventuelt vil oppstå, oppveies av fordelene ved at det sendes tydelige signaler om at slike forbrytelser vil bli strafforfulgt. Et pålegg om å oppgi kilden vil avskrekke polititjenestepersoner fra å begå tilsvarende handlinger.

- (14) Spesialenheten for politisaker har lagt ned slik påstand:

"Anken forkastes."

- (15) *Mitt syn på saken*

- (16) Det følger av straffeprosessloven § 388 nr. 4 at Høyesterett har full kompetanse.

- (17) Hovedregelen om pressens kildevern finnes i straffeprosessloven § 125 første og annet ledd, som lyder slik:

"Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller kilde for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er kilde for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller kilden gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri."

- (18) I femte ledd fremgår det at bestemmelsene i paragrafen gjelder tilsvarende for "kringkastingssjef og for medarbeidere i kringkasting".

- (19) Paragraf 125 tredje ledd åpner for unntak fra hovedregelen om kildevern. Leddet lyder slik:

"Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller kilden har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet."

- (20) Haug har prinsipalt anført at annet punktum kommer til anvendelse. Jeg er ikke enig i dette. Hvorvidt det "var av samfunnsmessig betydning" å få gjort opplysningen kjent, må avgjøres utfra hva som fremstår som mest sannsynlig, jf. Ot.prp. nr. 55 (1997–1998) side 29. Haug har nektet å fortelle hva politidokumentene angivelig skulle inneholde, utover at de gjaldt 22. juli-saken. Etter min mening er dette ikke tilstrekkelig til å sannsynliggjøre at lovens krav er innfridd. Jeg viser til hva lagmannsretten fremholdt om dette:

"Hva slags opplysninger det dreide seg om er ukjent bortsett fra at det dreide seg om opplysninger fra etterforskningen av 22. juli-saken. Siden de fleste straffesaker er offentlige i Norge, vil normalt resultatet av politietterforskning bli gjort kjent under hovedforhandlingen for retten. Slik var det også i 22. juli-saken med unntak for visse forklaringer. Spørsmålet vil derfor i slike saker ofte være om det er av stor samfunnsmessig betydning at opplysningene blir gjort kjent før hovedforhandlingen. Lagmannsretten er av den oppfatningen at dette har formodningen mot seg i den

foreliggende saken. Det er i denne forbindelse viktig å ha klart for seg at det ikke kan settes likhetstegn mellom stor samfunnsmessig betydning og stor publikumsinteresse."

- (21) Siden det ikke er sannsynliggjort at opplysningene hadde "samfunnsmessig betydning", finner jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på om uttrykket "har avdekket" omfatter en situasjon der journalisten – som her – har avslått å ta imot informasjonen.
- (22) Spørsmålet om det skal gjøres unntak fra hovedregelen om kildevern, må etter dette vurderes på grunnlag av straffeprosessloven § 125 tredje ledd første punktum. Bestemmelsen stiller opp to vilkår for at retten skal kunne gjøre unntak. For det første må "vektige samfunnsinteresser" tilsi at opplysningene om kilden oppgis. For det annet må kildens identitet være av "vesentlig betydning for sakens oppklaring". Hvis begge disse grunnvilkårene er oppfylt, kan retten etter en samlet vurdering gjøre unntak fra kildevernet. Flere av momentene som inngår i grunnvilkårene, vil også være sentrale ved den samlede vurderingen. Jeg ser først på om de to grunnvilkårene er oppfylt.
- (23) Jeg finner det klart at "vektige samfunnsinteresser" tilsier at Spesialenheten får vite identiteten til kilden. Et siktemål med begjæringen er å avdekke mulig brudd på taushetsplikten og korrupsjon begått av en ansatt i politiet – altså meget alvorlige og samfunnsskadelige handlinger, jf. Rt. 2002 side 489 og Ot.prp. nr. 78 (2002–2003) side 5 og 28. Det er meget viktig å stanse en eventuell gjerningsperson, og at vedkommende av allmennpreventive grunner forfølges strafferettslig.
- (24) Også det andre grunnvilkåret – om at identifikasjon av kilden er "av vesentlig betydning for sakens oppklaring" – er etter min mening oppfylt. Slik saken er opplyst, må det legges til grunn at etterforskningen står i stampe. Som jeg kommer tilbake til, er det usikkert hvor mye Spesialenheten vil kunne få ut av den aktuelle kilden, og særlig om vedkommende vil oppgi hvem polititjenestepersonen er. Jeg antar likevel at kunnskap om kildens identitet vil kunne gi Spesialenheten verdifulle spor.
- (25) Jeg går så over til den samlede vurderingen. Etter lovens ordlyd skal denne være relativt åpen. Det er imidlertid på det rene at vurderingen må foretas i samsvar med EMK artikkel 10. Selv om det ikke fremgår direkte av bestemmelsen, er det klart at artikkel 10 sikrer journalisters kildevern, jf. saken Goodwin mot Storbritannia avsaagt 27. mars 1996 avsnitt 39, der EMD uttalte:

"Protection of journalistic sources is one of the basic conditions for press freedom,

...

Without such protection, sources may be deterred from assisting the press in informing the public on matters of public interest. As a result the vital public-watchdog role of the press may be undermined and the ability of the press to provide accurate and reliable information may be adversely affected. Having regard to the importance of the protection of journalistic sources for press freedom in a democratic society and the potentially chilling effect an order of source disclosure has on the exercise of that freedom, such a measure cannot be compatible with Article 10 (art. 10) of the Convention unless it is justified by an overriding requirement in the public interest."

- (26) Og videre i avsnitt 40:

"In sum, limitations on the confidentiality of journalistic sources call for the most careful scrutiny by the Court."

- (27) Disse synspunktene har EMD gjentatt i en rekke avgjørelser, for eksempel Tillack mot Belgia avsagt 27. november 2007 avsnitt 53 og Financial Times Ltd. med flere mot Storbritannia avsagt 15. desember 2009 avsnitt 59. I Ot.prp. nr. 55 (1997–1998) side 16 uttales at det følger av Goodwinsaken at "det må foreligge betydelig interesseovervekt for de motstående hensyn for at kildevernet skal vike". Og videre at kildevernet ikke er absolutt, men at unntak bare bør være aktuelt der "meget tungtveiende hensyn" kan oppveie de hensyn som taler for kildevern, jf. proposisjonen side 27.
- (28) Jeg går så over til den konkrete samlede vurdering.
- (29) Dersom det skulle være riktig at en ansatt i politiet har tilbudt politidokumenter mot betaling, har vedkommende gjort seg skyldig i forsøk på taushetspliktbrudd og dessuten grov korrupsjon. Også kilden har – som mellomledd – gjort seg skyldig i korrupsjon. At kilden og den angivelige polititjenestepersonen isolert sett er sterkt å bebreide, kan imidlertid ikke i seg selv være avgjørende for om kildevernet skal måtte vike. Kildevernet er ikke først og fremst begrunnet i hensynet til kilden selv eller andre enkeltpersoner, men i allmenhetens behov for informasjon gjennom "medias nyhetsformidling og fri formidling av synspunkter", jf. Rt. 2010 side 1381 avsnitt 52. Dersom journalister må røpe kilder, vil dette kunne ha en dempende effekt på potensielt fremtidige kilder. I saken Financial Times Ltd. med flere mot Storbritannia avsagt 15. desember 2009 uttalte EMD i avsnitt 63:

"In the case of disclosure orders, the Court notes that they have a detrimental impact not only on the source in question, whose identity may be revealed, but also on the newspaper against which the order is directed, whose reputation may be negatively affected in the eyes of future potential sources by the disclosure, and on the members of the public, who have an interest in receiving information imparted through anonymous sources and who are also potential sources themselves... ."

- (30) At kilden opptrer ulovlig eller handler kritikkverdigg, kan være et moment i helhetsvurderingen, men det vil ikke i seg selv være avgjørende, jf. EMDs dom i saken Tillack mot Belgia avsagt 27. november 2007 avsnitt 65 og Rt. 2010 side 1381 avsnitt 59. I Financial Times-saken avsnitt 63 er dette uttrykt slik:

"While it may be true that the public perception of the principle of non-disclosure of sources would suffer no real damage where it was overridden in circumstances where a source was clearly acting in bad faith with a harmful purpose and disclosed intentionally falsified information, courts should be slow to assume, in the absence of compelling evidence, that these factors are present in any particular case. In any event, given the multiple interests in play, the Court emphasises that the conduct of the source can never be decisive in determining whether a disclosure order ought to be made but will merely operate as one, albeit important, factor to be taken into consideration in carrying out the balancing exercise required under Article 10 § 2."

- (31) At formålet med Spesialenhetens begjæring er å avdekke korrupsjon og brudd på taushetsplikten, er likevel et tungtveiende argument for å ta begjæringen til følge. Dersom det forekommer salg av politidokumenter, er det meget alvorlig for tilliten til politiet. Lekkasje av slike dokumenter til pressen medfører blant annet en risiko for at vitner blir mer tilbakeholdne med å forklare seg. Det er meget viktig at denne typen samfunnsskadelig virksomhet avdekkes og forfølges.
- (32) På den annen side er det grunn til å merke seg Appendix to Recommendation No. R (2000) 7 "Principles concerning the right of journalists not to disclose their sources

of information" fra Europarådets Ministerkomité. Under punktet "Limits to the right of non-disclosure" er det fremholdt at hvis det er snakk om "prevention of major crime", kan kildevernet måtte vike. Som eksempler på forbrytelser som faller inn under "major crime", nevnes "murder, manslaughter, severe bodily injury, crimes against national security, or serious organised crime". Dersom slike forbrytelser kan forhindres, kan det "possibly justify the disclosure of a journalist's source". Korrupsjon og brudd på taushetsplikten er ikke nevnt. Det fremgår uttrykkelig at oppregningen bare gir eksempler, men den gir likevel en indikasjon på hvor listen normalt skal ligge. De handlinger som etterforskningen i saken gjelder, er mindre alvorlige enn de eksemplene som er gitt.

- (33) Jo sikrere det er at identiteten til kilden vil føre til oppklaring, jo større grunn vil det generelt være til å gjøre unntak fra kildevernet. I den foreliggende saken antar jeg som nevnt at vedkommendes identitet kan gi Spesialenheten verdifulle opplysninger, men det er langt fra sikkert at det vil føre til at den angivelige polititjenestepersonen blir tatt. Det er høyst tvilsomt om kilden vil opplyse hvem polititjenestepersonen er. De ledetråder Spesialenheten vil få, vil sannsynligvis være av mer indirekte art. Til en viss grad svekker dette den vekt som kan legges på Spesialenhetens interesser i å få navnet på kilden.
- (34) NRK Brennpunkt avslo ganske raskt det tilbudet som kilden formidlet, fordi det ville ha vært i strid med etiske retningslinjer å benytte seg av det, jf. særlig Vær varsom-plakaten punkt 3.2 og 3.11. Det kan spørres om de hensyn som ligger bak kildevernet, gjør seg fullt ut gjeldende når pressen selv ikke vil bruke kilden. For min del vegrer jeg meg for å gå inn på en slik grensdragning. Det kan ikke legges til grunn at potensielle kilder vil ha kjennskap til eller forstå slike distinksjoner. Dersom det gjøres unntak fra kildevernet i slike situasjoner, er jeg redd for at det – uansett om det isolert sett skulle være gode grunner for det – vil avleire seg et generelt inntrykk hos potensielle kilder om at de løper en risiko ved å henvende seg til pressen. Som det fremheves i Rt. 2010 side 1381 avsnitt 62, må det ses hen til "den mer langsiktige effekten av å skulle gjøre unntak – den såkalte 'chilling effect'", og at det i "det lange løp er ... en risiko for at en mer utstrakt bruk av vitneplikt vil kunne medføre at viktige kilder blir borte".
- (35) I denne sammenheng har det også betydning at NRK – ved ikke å ta imot de opplysningene som ble tilbudt – har bidratt til å motvirke korrupsjon. I den grad pressen konsekvent gjennomfører en slik praksis, vil spillerrommet for denne typen forbrytelser reduseres vesentlig.
- (36) Saken reiser et vanskelig avveiningsspørsmål, der to viktige formål står mot hverandre. På grunnlag av de strenge vilkår som gjelder for å gjøre unntak fra kildevernet, er jeg imidlertid kommet til at hovedregelen må følges her.
- (37) Vibeke Synnøve Haug har krevd seg tilkjent sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett. Reglene om sakskostnader i straffeprosessloven kapittel 30 får ikke anvendelse, men det er i flere avgjørelser lagt til grunn at tvistelovens sakskostnadsregler skal anvendes analogisk i slike saker, jf. Rt. 2006 side 217 og Rt. 2010 side 834 med videre henvisninger. Haug har vunnet saken, og det er ikke grunn til å gjøre unntak fra hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd.
- (38) Advokat Stokland har totalt krevd 150 550 kroner, hvorav salær utgjør 150 000 kroner. Kravet legges til grunn, jf. tvisteloven § 20-5. I tillegg kommer rettsgebyr på

5 160 kroner. Til sammen blir det 155 710 kroner.

(39) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

1. Begjæring av 13. mars 2013 fra Spesialenheten for politisaker tas ikke til følge.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Justis- og beredskapsdepartementet 155 710 – etthundreogfemtifemtusensyvhundreogti – kroner til Vibeke Synnøve Haug innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.

(40) Dommer **Indreberg:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(41) Dommer **Webster:** Likeså.

(42) Dommer **Kallerud:** Likeså.

(43) Dommer **Øie:** Likeså.

(44) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

1. Begjæring av 13. mars 2013 fra Spesialenheten for politisaker tas ikke til følge.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler staten v/Justis- og beredskapsdepartementet 155 710 – etthundreogfemtifemtusensyvhundreogti – kroner til Vibeke Synnøve Haug innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.

Riktig utskrift bekreftes: